

TOKAJI LEGENDÁK

Tartalom

Az aranyvessző.....	1
A világ legdrágább bora.....	2
Bordiplomácia	2
Az „üstökös évjárat”	3
Királyok bora-e a tokaji?	3
A kóser tokaji.....	3
Gyógybor	4
Tokaj hegye, mint boszorkányok tanyája	4

Az aranyvessző

Az aranyvessző legendája Mátyás király udvarában született. *„Egy hallatlan csudadolgot említek fel, amiről azt mondják, hogy máshol sehol nem fordul elő. Ott ugyanis arany terem vessző alakban, hasonló a spárgához, néha meg a szőlőtőke körül tekerődött kacs formájára...”* – írta Galeotto Marzio, Mátyás király krónikása a tokaji szőlőről. Megfigyelését mások is megerősítették, sőt volt, aki aranygyűrűt is készített a híres vesszőből! Paracelsus, a bázeli egyetem gyógyászati professzora 1524-ben járt Magyarországon, ahol felkereste Tokajt, hogy a helyszínen tanulmányozza a nevezetes bor vesszejét, amely az alkimisták hite szerint aranyzemcséket termelt a varázseréjű tokaji földből:

Tokaji Múzeum
3910 Tokaj, Bethlen G. u. 7.
☎+36 47 352 636
✉ info@tokajimuzeum.hu

Világörökségi Bormúzeum
3910 Tokaj, Serház út 55.
☎+36 47 552 050
✉ info@bormuzeum.eu

„A vegetáliák a mineráliákkal társulván, folyékony arannyá válnak”. E különös hiedelem a rá következő századokban is makacsul tartotta magát. Időről időre földből kifordult aranyrögökről, aranymagvú szőlőfürtökről és színarany venyigékről szóló történetek kaptak lábra. A hiedelemnek 1779-ben adták végül magyarázatát. Egy bécsi újsághír alapján, mi szerint a mádi hegyekben arany szőlőfürtöt leltek, Mária Terézia Bécsbe vitette a fürtöt és az egyetem laboratóriumában megvizsgáltatta. Ott nyert bizonyosságot, hogy a szemekben aranyszínben tündöklő szálak a nap hevétől összesűrűsödött, megmézgásodott nedvek. A legenda tehát szertefoszlott, de a tokaji vessző híre megmaradt, meghonosításával a világ számos pontján kísérleteztek, Franciaországtól Amerikáig, a Krím-félszigettől Dél-Afrikáig.

A világ legdrágább bora

Egy-egy palack kitűnő évjáratú bor ma is elképesztően magas áron cserél gazdát, s így volt ez századokkal ezelőtt is, bár akkoriban hordószámra kereskedtek vele. A tokaji bor magas presztízse elsősorban valóságos éréneinek köszönhető, nem független azonban a hozzá kapcsolódó legendáktól sem, amelyek fokozzák a tokaji iránt megnyilvánuló misztikus rajongást. A bor egyik legendája egy titkos pincéről szól, amelyben sok-sok tokaji bor volt elrejtve. A pince fölött egy csodálatos várkastély állt, és a pincemestere csak díszöltözetben, ezüst gyertyatartóval kezében közelíthette meg a hordókat. Azóta a várkastély a pincével együtt nyomtalanul eltűnt, de a monda él, és Szent János éjszakáján a pástorok gyakran hallanak dalolást és serlegkoccanást. Mert a váruat és vendégeit még haláluk után is visszacsábítja a földre a csodálatos tokaji bor.

Bordiplomácia

A tokaji bor, különösen egy-egy jó évjárat, fejedelmi ajándék volt. Ha „diplomáciai eszközként” útra kelt, hatása nem maradt el: szövetségek kötöttek, hadseregek fordultak vissza, eljegyzések születtek, kivégzések maradtak el. A legnagyobb „bordiplomata” a fennmaradt történetek szerint kétségkívül a hegyaljai szőlőbirtokos Rákóczi fejedelem volt. Előtte és utána is sokan éltek azonban a tokaji „varázserejével” a török szultán, az orosz cár vagy az angol királynő udvarában.

Tokaj kincse azonban nemcsak uralkodók és követeik szívét lágyította meg évszázadokon keresztül. Néhány hordó hatására sokszor menekült meg a történelem során a háborús dúlástól Tokaj, Tarcál, Mád vagy Sátoraljaújhely. 1683-ban például a hegyaljai városok 1000 akó bort ígértek a lengyel királynak. Az eredmény nem maradt el: a Bécsből hazafelé tartó seregek megkímélték a szüretre készülő borvidéket. Ha nem is hordószámra, de kisebb demizsonokban a helyi kisembereknek is sokszor segítségére volt sorsuk jobbra fordításában a tokaji bor, akik az ajándékot 5, illetve 10 literes „okmánybélyegnek” nevezték el.

Az „üstökös évjárat”

A tokaji történetének leghíresebb bora az 1811-es évjáratú aszú. Az üstökös évjárat nevet egyrészt azért kapta, mert az évszázad messze kiemelkedő terméséből készült, másrészt azért, mert abban az évben „rengeteg Cométa iramlott át az égen”, ahogyan Kossuth írta, köztük a Haley-üstökös is. Az évjárat borait a 19. század legrangosabb eseményeire vásárolták, így V. Ferdinánd koronázási ünnepségére vagy Rudolf trónörökös lakodalmára.

Királyok bora-e a tokaji?

Amikor a legenda szerint XIV. Lajos megkóstolta tokaji bort, a „le vin des rois et le roi des vins” elnevezéssel illette, ami latinul vált ismertté: „vinumregum, rex vinorum”, azaz „királyok bora, borok királya”. De vajon tényleg az volt a tokaji? Kétség kívül! Európa királyi udvaraiban, de más előkelőségek, művészek, tudósok otthonaiban is rendszeresen fogyasztották, sőt a pápa asztalára is került belőle a 16. században. A tokaji borok korai európai hírnevéhez minden bizonnyal hozzájárult, hogy első kereskedői a Hegyalján szőlőbirtokos főurak, nemesek voltak, akik kiterjedt kapcsolatokat áptak Európa főúri családjaival és uralkodóházaival.

A kóser tokaji

A 16. századtól Lengyelország déli részén és Galíciában sok Németországból és Észak-Itáliából menekült zsidó telepedett le. Az előírások betartásához kóser borra is szükségük volt. Ehhez a közel fekvő észak-keleti borvidékeink nyújtották a megoldást. A lengyel és galíciai zsidók 16-17. században kezdtek szüret idején Tokaj-Hegyaljára jönni és ott bort készíteni, amit aztán vittek Krakkóba és más városokba. A kóser bor készítéséről szóló első híradás kassaiak levelében fordul elő (1609), akik elpanaszolják, hogy bizony már nemcsak a lengyelek, de a zsidók is Tokaj-Hegyaljára járnak szőlőtermést venni. A század végére a tokaji bor híre bejárta a zsidó közösségeket. Utolérhetetlen aranyárga színét, egyedülálló illatát Jákov Emden (1697–1776) neves talmudkommentátor is dicsérőleg említette.

A kóser tokaji készítésének menete csak néhány ponton tért el a „közönséges” borétól. A szüretet bárki végezheti egészen a préselésig, azaz a taposásig. Ehhez a művelethez már szombatot tartó vallásos zsidó emberek kellettek. Előírás volt a bor kezelése, érlelése során használt edények tisztasága is. Mindig új hordóba szűrték a mustot, és új hordóban érlelték kóser pinceágban a bort. Napjainkban újra készül kóser bor a tokaji borvidéken. A taposás műveletét gépek váltották ki, de a prés gép tartályába ma is csak vallásos zsidó ember teheti be a szőlőt és kizárólag ő kezelheti a gombokat is.

Gyógybor

A borokat általában, s köztük a tokajit is, különféle betegségek ellen javallották, sok helyütt patikában árusították. A tokajit speciálisan a hideglelés ellen tartották hatékonynak, de vérképző, általános erőnlét javító erejét is hamar felismerték. Ez utóbbival összefüggésben ajánlották fogyasztását a „szaporaság” érdekében is. Különleges gyógyerőt tulajdonítottak egy-egy évjáratnak is: „A nagy hasú vagy pohos embereket a most említett esztendőkbéli sok spiritusu tokaji borok megfrissítik, és őket munkára alkalmatossá teszik” – írta egy tudományos mű a 1788-as, 1790-es és 1793-as évjáratú tokajiról. A tokajinak már az illata is jótékony lehetett, ahogyan egy 19. század eleji orvosi munka rámutatott: „A valóságos jó tokaji bor úgy munkálkodik a szoba levegőjében, mint valami gyenge, finom füstölő”. Az orvosok közül sokan magát a tokaji földet is gyógyhatásúnak gondolták, távoli országokba is importáltak belőle. Daniel Fischer német orvos 1732-ben írt tanulmánya „De terra medicinali Tokayensi” azt állította, hogy Tokaj földje „hatásos gyógyszer rosszindulatú lázas bajok, pestis, vérhas és más betegségek ellen”

„Non est vinum, nisi Tokajinum”

Tokaj hegye, mint boszorkányok tanyája

A boszorkányokkal kapcsolatos hiedelmek és tanúvallomások szerint minden népnek, országnak megvan a maga „boszorkányos” hegye, amely félelmetes boszorkányszombatok, beavatási szertartások helyszíne. A magyar boszorkányok a peranyagok szerint a Gellért-hegyen vagy a Tokaji-hegyen gyűlnek össze. Föltételezték, hogy ezek régebben pogány kultushelyek voltak, de az sem lehetetlen, hogy csupán a borospincékkel teli borvidék vonzotta oda a „boszorkányokat”.